

Minskande befolkning är inte problemet

Dagens Nyheter den 31 juli 2020

Ett nytt arbete om jordens befolkningsutveckling i medicintidskriften The Lancet har rönt stor uppmärksamhet i medierna, internationellt och i Sverige, bland annat på nyhetsplats i DN den 23 juli. "Nyheten" är rapportens slutsats att världsbefolkningen kommer att börja minska redan kring år 2060–2070 och hamna på "bara" 8,8 miljarder år 2100, jämfört med 7,8 miljarder i dag. Detta är betydligt lägre än FN:s prognos från 2019 på 10,9 miljarder.

Båda beräkningarna grundas på en lång rad osäkra antaganden. Den angivna felmarginalen är i båda fallen cirka 2 miljarder åt vardera hållet. Den stora osäkerheten hos detta slags beräkningar visas av att FN:s befolkningsframskrivning för år 2100, som förnyas vartannat år, ökat från cirka 9 till nästan 11 miljarder sedan år 2000.

Det är tveksamt om Lancet-studien har större säkerhet. Modellen antar till exempel snabbare minskning i Afrikas födelsetal än vad senare års empiriska resultat pekar på. Prognoser över 75–100 år är genuint osäkra. Notabelt är dock att både Lancet-studien och FN 2019 pekar mot en befolkning på 9–10 miljarder människor år 2050.

Den stora frågan är därför – eller borde vara – om 9–10 miljarder, eller ens dagens 7,8, är långsiktigt hållbart ur klimat-, miljö- och försörjningsperspektiv. Eller om en befolkning på dessa nivåer är hållbar ur ett socialt och mänskligt perspektiv? Att vi redan nu överutnyttjar jordens naturresurser blir allt mer uppenbart.

Den snabba klimatförändringen är en illavarslande konsekvens, men långt ifrån den enda. Skogsskövling, särskilt i tropikerna, liksom markexploatering, förintar miljön för djur och växter och leder till att den biologiska mångfalden snabbt minskar. Ständigt större uttag då befolkningen ökar leder till utarmning av fiskbestånd, sinande vattentillgångar och snabb förbrukning av andra livsviktiga naturresurser.

Till bilden hör naturligtvis också livsstilar och konsumtionsvanor hos över- och medelklassen i länder världen över. Fotavtrycken från en höginkomsttagare i till exempel Sverige, USA, Kina eller Indien kan vara 50–100 gånger större än från en bonde i Mali eller Bangladesh. Men befolkningens totala storlek spelar avgörande roll på sikt, och vägs alltför sällan in i diskussionen om vår gemensamma framtid.

En paradox är att Lancet-studiens projektion om en minskande befolkning i vissa regioner och länder tycks fånga största intresset. Inte den snabba ökningen av befolkningen i Afrika, där många länder söder om Sahara väntas dubbla sina befolkningar redan till 2050. Många kommentatorer ifrågasätter hur Japan, Sverige, EU med flera skall klara sin välfärd med topptung befolkningspyramid.

Men man frågar sig inte hur exempelvis Nigerias cirka 200 miljoner invånare, hälften av dem extremt fattiga, skall kunna öka till 800 miljoner som alla behöver mat, vatten och rimliga levnadsvillkor. FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation visar i sin rapport 2020 att undernäringen i världen ökat de senaste fem åren. Situationen är värst i Afrika, med 19 procent undernärda. Ökningen i matproduktionen håller inte jämna steg med den snabba folkökningen, som främst beror på att

Afrika söder om Sahara har det i särklass högsta födelsetalet bland världens regioner, i genomsnitt 4,7 barn per kvinna. Moderna preventivmedel nyttjas bara av cirka 25 procent av kvinnorna, något som sällan rapporteras i medier.

I våra ögon är befolkningsminskningen som sker i många utvecklade länder hanterbar medan de långsiktiga konsekvenserna av global och regional överbefolkning är ödesdigra. De har ännu inte mötts med tillräckliga humanitära lösningar och åtgärder. Allmän optimism räcker inte, konsekvenserna av folkökningen är oerhörda, både ekonomiskt, socialt och miljömässigt, särskilt i Afrika.

Redan i dag visar opinionsundersökningar att en stor del av den unga befolkningen i många afrikanska länder har siktet inställt på att emigrera – i första hand till Europa. Orsaken är bristen på jobb, och livsförhållanden som lämnar mycket i övrigt att önska. Och fortsatt folkökning kommer förvärra situationen.

En del debattörer hävdar att det enda vi kan göra för att minska födelsetalen är att satsa på fattigdomsbekämpning. Det är helt centralt, men åtgärder för att stärka kvinnors ställning och utbildning, förändrade sociala normer kring familjestorlek, samt familjeplanering är också mycket viktiga.

Lancet-rapporten och dess okritiska spridning i medierna riskerar att ytterligare marginalisera och minska de åtgärder som världssamfundet – inklusive det svenska biståndet – ägnar åt att möta de stora sociala och ekologiska problem som en fortsatt snabb folkökning innebär.

Frågan är inte ny. Under 1960- och 70-talen ägnades reproduktiv hälsa, familjeplanering och skolgång för flickor stort intresse. Befolkningskonferensen i Kairo 1994 antog ett hyggligt ambitiöst program, men därefter följde en successiv nedtoning av ambitionerna.

Ofta antar man tyvärr att folk-ökningen löser sig själv. Detta utan att visa hur mänskligheten – som redan överutnyttjar jordens resurser – skall kunna nå balans med de livsuppehållande systemens förutsättningar. Även de resurser vi kallar förnybara är ändliga och minskar då vi förbrukar dem snabbare än de återskapas, vilket ofta sker i dag.

Målet bör vara en världsbefolkning som minskar till hållbar nivå, och att en vändning nedåt sker så tidigt som möjligt.

För detta krävs en rad åtgärder. Primärt en ekonomisk utveckling där fattigdomen bekämpas och materiella resurser omfördelas från rika till fattiga. Studier visar att utvecklingsländer med framgångsrik frivillig familjeplanering och starkt minskande födelsetal har snabbare ekonomisk utveckling än länder som saknar sådana insatser.

Tillgången till reproduktiv hälsa och familjeplanering måste åter ges hög prioritet, både i världens biståndsinsatser och i mottagarländernas egen politik. Det gäller både där överbefolkning redan råder eller hotar, och i de "rika" länder/befolkningsgrupper som i dag står för merparten av miljö- och klimatförsämringen. Det är lika, eller till och med mer ohållbart med höga födelsetal i Sverige och andra högkonsumerande länder som i slumstädernas och landsbygdens befolkningar i Afrika.

All världens kvinnor behöver få kunskap, rättighet, tillgång och råd att skaffa moderna preventivmetoder. Så är långt ifrån fallet i dag. Mer än 200 miljoner kvinnor världen över önskar tillgång till preventivmedel men förvägras detta av olika skäl.

Ambitiösa nya insatser krävs för att stärka kvinnors ställning och så snart som möjligt vända världens ohållbara folkökning till minskning.

Malte Andersson, professor emeritus i ekolog, Göteborgs universitet

Christian Berggren, professor emeritus i industriell organisation, Linköpings Universitet

Lars A Boisen, varumärkesstrateg, författare

Cecilia Boldemann, docent i folkhälsa, Karolinska institutet

Johanna Deinum, docent i biofysikalisk kemi, Göteborgs universitet

Lars-Göran Engfeldt, fd ambassadör vid UD och Miljödepartementet

Börje Eriksson, allmänläkare, miljödebattör

Inge Gerremo, fd lantbruksråd, Afrikakännare

Frank Götmark, professor i ekologi, Göteborgs universitet

Magnus Henrekson, professor, Institutet för Näringslivsforskning

Stig-Olof Holm, lektor i ekologi, Umeå universitet

Louise Jonsson, matematiker

Åke Norberg, docent emeritus i zoologi och ekologi

Karl-Erik Norrman, fd ambassadör, ansvarig för svenskt FN-bistånd

Inger Sjöberg, läkare

Olof Sjöberg, läkare

Erik Stenborg, civilingenjör

Lucia Tamburino, fil dr ekologi

Carl Wahren, tidigare vid OECD, FN, Sida och IPPF

Lars Wedén, klimat- och miljödebattör, civilekonom

Anders Wijkman, hedersordförande Club of Rome